

Nr 337.

Av herr **Hage m. fl.**, om ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen.

I Kungl. Maj:ts proposition, nr 104, har regeringen framlagt ett förslag, syftande till ändring i gällande riksdagsordnings §§ 9, 16, 19 och 21 och avseende att giva politisk rösträtt åt kvinnor. Förslaget närmare innebörd framgår av den föreslagna nya formuleringen av § 16, vilken enligt den kungl. propositionen skulle få följande lydelse:

§ 16.

Valrätt — — — värnpliktsövningar.

Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna, dock att gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ej äger valrätt, därest hennes man är från valrätt utesluten på grund av att han är i konkurstillstånd eller att han icke erlagt honom påförda utskylder.

Till efterrättelse — — — inträffar.

Som anhängare av den allmänna rösträtten kunna vi ej godtaga det förslag, som här framlagts. Från vår utgångspunkt måste det nämligen sägas ifrån, att de bägge frågorna om politisk rösträtt för män och kvinnor helst borde ha framlagts i ett sammanhang. Åtminstone borde, anse vi, förslaget om den kvinnliga rösträtten ha formulerats på sådant sätt, att det framgick, att avsikten var att under samma riksdag framkomma med ett rösträttsförslag, som skulle åstadkomma allmän rösträtt för *alla* de medborgare, män och kvinnor, som med nu gällande bestämmelser utestängas från den politiska rösträttens utövande. I denna punkt ha vi nämligen fortfarande samma uppfattning, som framfördes av herr Branting m. fl. i motionen nr 243 vid

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 4 saml. 143 häft. (Nr 337.) 1

1914 års senare riksdag, i vilken motion göres följande uttalande rörande denna fråga:

»Såsom en konsekvens av könsstreckets borttagande och för att verklig rättvisa skall kunna skipas härvid, kräves därför också redan ur denna synpunkt, att de övriga »strecken» och »garantierna», som knutits till den nu gällande s. k. »allmänna» rösträtten, och varigenom, förutom alla kvinnor, även ofantligt stora medborgaregrupper av fattiga män blivit uteslutna från medborgarerrätten, helt och hållet slopas.»

Emellertid har, trots detta principuttalande från det socialdemokratiska arbetarepartiet, den sittande regeringen med dess inslag av socialdemokratiska medlemmar nu framlagt frågan om den kvinnliga rösträtten som en *särskild* fråga och därigenom samt genom viss föreslagna formulering av § 16 i riksdagsordningen samtidigt tagit avstånd just från den ståndpunkt, som 1914 deklarerades, nämligen att »de övriga strecken och garantierna — — — helt och hållet slopas». Ett sådant avståndstagande innehåller nämligen i den föreslagna formuleringen av senare delen av § 16, där det heter — — — »dock, att gift kvinna, som icke vunnit boskillnad eller hemskillnad, ej äger valrätt, därest hennes man är från valrätt utesluten på grund av att han är i konkurstillstånd eller att han icke erlagt honom påförda utskylder».

Av den formulering, som § 16 sålunda erhållit i Kungl. Maj:ts förslag, kan alltså inhämtas, att avsikten är att ej *nu* — men kanske senare — framlägga ett förslag till ändringar i rösträtten för *män*. För vår del anse vi dock, som ovan sagts, att det borde ha varit nödigt att samtidigt inför riksdagen framlägga förslag till rösträtt för såväl de nu genom »strecken» utestängda männen som för kvinnorna.

Då emellertid Kungl. Maj:ts nu föreliggande proposition endast berör den kvinnliga rösträtten, anse vi oss alltså nu ej kunna i den motion, som här väckes, framlägga rösträttsfrågan i hela sin vidd. Men komma vi givetvis att sedermera i motion framföra hela denna fråga, vare sig proposition härutinnan framkommer från Kungl. Maj:t eller ej. Avsikten med den motion, som härmed framlägges, är alltså att nu endast framföra kravet på den kvinnliga rösträtten, men att samtidigt få denna politiska rättighet fastslagen genom en formulering, som, utan att någon omändring på denna punkt behöver ske, medger tillkomsten senare under riksdagen av bestämmelse om allmän och lika rösträtt, utan något slags »streck» för både män och kvinnor.

I regeringens förslag har emellertid § 16 i riksdagsordningen delvis formulerats på sådant sätt, att därigenom deklarerats, att det ej är regeringens mening att vid ett eventuellt kommande förslag i röst-

rättsfrågan utsträcka rösträtten till att bliva allmän, utan att det fortfarande skulle finnas en del »streck», som skulle utesluta en hel del oförvitliga medborgare från rätten att säga sitt ord i samhällets allmänna angelägenheter.

Vi anse oss därför pliktiga påyrka ett borttagande ur § 16 av orden: »dock att gift kvinna, som icke vunnit boskillnad, ej äger valrätt, därest hennes man är från valrätt utesluten på den grund att han är i konkurstillstånd eller att han icke erlagt honom påförda utskylder». Genom borttagande av detta tillägg, erhåller detta stycke av paragrafen en sådan lydelse: (»Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna»), att ett beslut om borttagande av samtliga »streck» och ett sänkande av åldersgränsen för rösträtts inträdande till 21 år för både man och kvinna kan senare under riksdagen ske, utan att någon ändring behöver vidtagas i denna del av paragrafen.

Av ovanstående framgår, att vi hålla före, i likhet med motionären herr Branting år 1914, att ur rösträttsbestämmelserna nu bör avlägsnas — även om det skall ske genom ett senare beslut under denna riksdag — icke blott könsstrecket utan även alla de övriga streck, vars borttagande påyrkas i såväl det socialdemokratiska arbetarepartiets, som även i det socialdemokratiska vänsterpartiets program, i vilka bägge program man uttalar sig för både *allmän* och *lika* rösträtt. Även om det socialdemokratiska arbetarepartiets representanter ej kvarstå vid denna ståndpunkt utan nu fråntråda kravet på en allmän rösträtt för att omfatta det liberala kravet, en *lika* men ej *allmän* rösträtt, så anse vi oss ej kunna gå ifrån den position, vi i detta avseende en gång intagit, varför vi måste här påyrka, att § 16 erhåller en sådan formulering, att detta vårt krav kan tillgodoses.

Vi framföra härmed alltså yrkandet på, att omskrivna del av § 16 erhåller följande lydelse: »Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna.» Och vi göra detta yrkande, även för den händelse att riksdagen skulle komma att bestämma, att konkurstillståndsstrecket och utskyldsstrecket skola kvarstå som diskvalifikationsstreck för den politiska rösträtten. Vi anse oss också ha funnit skäl för intagande av denna ståndpunkt just i de motioner, som väcktes år 1914 av herr Branting och år 1917 av herr Hallén. I bägge dessa motioner påpekas nämligen, hurusom strecken, särskilt utskyldsstrecket, härja svårast bland de fattiga klasserna. Det måste under sådana förhållanden vara något tragiskt över den samverkan, som det socialdemokratiska arbetarepartiet i denna fråga inlett med det liberala partiet, då dess resultat på kvinnorösträttsfrågans område blir ett förslag, som utesluter i stor ut-

sträckning just arbetarekvinnorna eller hustrurna inom de fattiga klasserna från rösträtt, under det att medel- och överklassens kvinnor i allmänhet enligt detta förslag tillförsäkras rätt att deltaga i avgörande av de politiska frågorna. Ty på detta sätt måste givetvis en bestämmelse verka, som gör hustruns rösträtt beroende av, om mannen fullgjort sin skatteplikt eller ej. På detta sätt åstadkommes ju vid ett eventuellt kvarstående av den 40-gradiga skalan och »strecken» ej blott, att de arbetande klassernas inflytande minskas genom den graderade rösträtten och dess inflytande på utgången av kommunala val, samt val till landstinget och första kammaren, utan dessutom decimeras arbetarnas röster än mera genom »strecken» och nu slutligen genom att arbetarehustrurna i stor utsträckning ställas utanför deltagande i de politiska valen.

Ett sådant sammankopplande av hustruns rösträtt med frågan om mannen har rösträtt eller ej synes oss under alla förhållanden vara fullständigt omotiverat, i synerhet som något sådant ej existerar inom den kommunala rösträttens område. Där erhåller nämligen en hustru, som uppförts med egen inkomst och erlagt sin skatt, kommunal rösträtt, även om mannen ej fullgjort sin skattebetalningsskyldighet. Regeringens förslag, vilket så att säga uppställer dubbla rösträttsstreck för en gift kvinna, torde också strida mot de principer, efter vilka kvinnlig rösträtt givits i en hel del utländska stater.

En sådan bestämmelse som den i detta förslag ifrågasatta måste vara oriktig även från den synpunkten, att mannen och kvinnan måste anses, var för sig, vara, som medborgare i staten betraktade, alltså politiskt sett, två fullt fristående individer, vilkas åskådning och strävanden kunna vara helt och hållet olika och ej så sällan också äro det.

Dessa synpunkter jämte andra torde även ha varit bestämmande för den ståndpunkt, som den socialdemokratiska riksdagsgruppen intog vid 1914 års riksdag, då i riksdagsgruppens redan förut omnämnda motion polemiserades mot den liberala halvmesyren i följande ordalag:

»Vid innevarande års riksdag föreslås av det liberala partiet i en motion införande av politisk rösträtt och valbarhet för kvinnor till riksdagens båda kamrar. Men förslaget upprätthåller, såsom det är sagt, de inskränkningar och brister, som vidlåda de nuvarande för männen gällande rösträttsbestämmelserna. Ja, verkningarna av alla dessa streck skulle för kvinnorna bli ännu mera kännbara än för männen.»

Med hänsyn till vad här anförts kunna vi alltså ej vara med om att stillatigande medverka till antagande av en politisk rösträttsreform, som visserligen giver över- och medelklassens kvinnor rösträtt, men

däremot utestänger kanske större delen av arbetareklassens kvinnor från denna rätt. Vi anse nämligen, att dessa kvinnor ur arbetareklassen fått på ett alldeles särskilt kännbart sätt bära dyrtidens och kristidens bördor och lidanden, varför dessa kvinnor framför andra borde ha kommit ifråga till erhållande av rösträtt, i synnerhet som ett av skälen för rösträttens utsträckande till kvinnorna förklarats vara den insats, som dessa under världskriget gjort för att hålla samhället borta från sammanstörtandet och ruinen. I många fattiga hem torde kanske lejonparten av umbärandena och svälten ha kommit på hustrurna, då dessa hustrur ansett, att mannen, familjeförsörjaren, och barnen framför allt måste tillgodoses. Men nu uteslutas dessa arbetarekvinnor i den liberalhögersocialdemokratiska regeringens förslag från rätten till politiskt medinflytande. Och detta sker just med avseende på sådana hustrur, som tillhöra de fattigaste hemmen, där hustruns arbetsbörda är störst och tyngst och där hustrun måste slita från morgon till kväll för att i samhällets intresse hålla ihop hemmet. Ja, ett sådant utestängande från politisk rösträtt sker även för den kvinna, som har en supig och slarvig man, som på grund av dessa orsaker ej fullgör sin skattebetalning. Alltså, en sådan hustru, som, om hon vill hålla uppe hemmet, måste arbeta alldeles särskilt tungt och i de flesta fall utan att någon tacksamhet blir visad henne av samhället eller av mannen, en sådan kvinna erhåller ej heller politisk rösträtt och detta på grund av *mannens* dåliga egenskaper, ej på grund av sin egen verksamhet, huru förträfflig och samhällsgagnande denna än må vara.

Så ställer sig saken enligt Kungl. Maj:ts förslag för den *gifta* kvinnan. Men huru ställer sig föreliggande förslag i det fall, att en man eller kvinna sammanbo utan att detta sammanboende legaliseras? Jo, vid ett sådant äktenskap, som enligt borgerlig åskådning anses mindre önskvärt, inverkar ej den omständigheten, att mannen ej erlagt sina utskylder. Alltså, en i ett sådant fast eller lösligt förhållande med en man levande kvinna erhåller sin politiska rösträtt på samma grunder som varje annan ogift kvinna. Konsekvenserna av ett sådant förhållande kunna knappast vara tilltalande på de håll, där man går emot den kvinnliga rösträttens givande utan streck och avprutningar.

Vi anse alltså, att ej nog bärande skäl anförts för att utestänga hustrurna från politisk rösträtt på sätt, som skett i den kungl. propositionen. Särskilt under de närmaste åren, då arbetarna ha att betala höga utskylder för krigsårens något högre penningelön — en förhöjning, som dock i verkligheten i de flesta fall på grund av penningvärdets fall innebär en minskad reallön — komma säkerligen svårig-

heterna för stora grupper av de arbetande klasserna att fullgöra sin skattskyldighet att bli synnerligen stora, vadan ett fastläsande av utskyldsstrecket som ett villkor för politisk rösträtts erhållande för män och kvinnor måste energiskt avvisas. Den här omskrivna paragrafen bör alltså redan vid utformandet av beslutet i den kvinnliga rösträtten formuleras på sådant sätt, att detta kan ske. Men även om så ej skulle komma att ske, böra dock bestämmelserna med avseende på kvinnans rösträtt givas en sådan formulering, att denna rätt för hustru ej göres beroende av om mannen har rösträtt eller ej.

Med hänvisning härtill hemställes alltså,

att riksdagen måtte för sin del antaga som vilande till grundlagsenlig behandling följande

Förslag

till

ändrad lydelse av §§ 9, 16, 19 och 21 riksdagsordningen.

§ 9.

Till ledamöter i första kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått — — — sin befattning.

§ 16.

Valrätt — — — värnpliktsövningar. Under samma betingelser tillkommer valrätt jämväl kvinna. Till efterrättelse — — — inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i andra kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående av flera valkretsar, inom någon av dessa.

§ 21.

Riksdagsman — — — tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att avsäga sig riksdagsmannaupdrag, även om icke något av nu nämnda skäl är för handen.

Avsägelse — — — — Konungens befallningshavande.

Stockholm den 12 mars 1918.

Ernst Hage.

K. J. Karlsson.

O. W. Lövgren.

C. O. Johansson,
Sollefteå.

H. Hansson,
Mora.

Rikard Eronn.

Christian Ericson.

Alfr. Werner.

Sten Berglund.

Fabian Månsson.